

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

794

82

h-52

Σνλζφ
1903

Գ. ԻՆԴԻԱ

ՔՅԻՆԵՐ ԺՈՂՈՎՈՂ

ՄԻԵՐ ԳՕԴՕԼՅԻ

ՊԱՆԴԻՏՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլերէնից թարգմանեց

ԱՅՈՑ ԲԱՅԱՆԴՐԵԱՆ.

82
Ի-52

Հ Ո Ւ Հ Ի

Տպարան Ե. Մ. Մաճանի-Յակոբեանցի

Типо-Литография Е. М. Мугдусіаноповой, въ Шушѣ.

1903

2003

2011

32.
1-52 Տ. Դ. ԻՄԳԻԼԱ
Ա

ԽԵՑԻՆԵՐ ԺՈՂՈՎՈՂ ՄԻԵՐ ԳՕԴՕԼՖԻ ՊԱՆԴԻՏՈՒԹԻՒՆԸ

1.001
4755 P

Անգլիերէնից թարգմանեց
ԱՅՈՑ ԲԱՅԱՆԴՐԵԱՆ.

Հ Ո Ւ Հ Ի

Տպարան Ե. Մ. Մահառի-Յակոբյանցի
Типо-Литография Е. М. Мугдусиаконовой, въ Шушат.
1903

167

Дозволено Цензурою 2 Апрелья 1903 г. г. Тифлис

ԽԵՑԻՆԵՐ ԺՈՂՈՎՈՂ ՍԻԵՐ ԳՕԳՕԼՖԻ
ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆԸ:

(Հ. Պ. Ի Ն Գ Լ Ի Ս)

Ես Ջօֆրուա կոմսի փոքր որդին էի և ունէի երկու աւագ եղբայր: Մենք ապրում էինք Մէուզայի տփին գտնւող հին ամրոցում, ոչ հեռու Հոււից: Մեր սեղանը միշտ ճոխ էր կոմսի (իմ հօր) և իմ անդրանիկ եղբոր որսած երէի մսով, ձկնով և մեր զառիվայր պարտիզում աճող բուսեղէնով:

Հօրս եկամուտներով հազիւ վճարում էինք մեր ծախքերը, կերակրում էինք մեր ձիուն, տալիս էինք ծեր Ջօզէֆի ոօճիկը, վառօղ և գնդակ էինք գնում:

Սւագ եղբայրներս մտան օտար ծառայութեան մէջ և սպանուեցան պատերազմում: Իսկ երբ լրացաւ իմ քսան և չորս տարին, մեռաւ իմ կոմս հայրը և թողնելով ինձ՝ որպէս ժառանգ իւր կալքերի, ծանրաբեռնեց պարտքերով:

Ես մտադիր չէի նրա պէս նոյն տեղը բնակութիւն հաստատել. որոշեցի իմ բոլոր ինչքը ծախելով փող գարձնել և ուրիշ տեղ գնալով բախտ որոնել: Երբ վճարեցի իմ հօր պարտքերը և իմ ծա-

խաճ բաներիս փողերը հաւաքեցի, ես համարեցի հարիւր լիսուն ոսկէ լուիզիմ քսակի մէջ, մի պարանով շրջանակի կապեցի, սեղմեցի ծեր Զօզէֆի ձեռքը, և բոլոր բախտս իմ գրպանում, հօրս աղամանդէ մատանին մատիս, իմ ետևից փակեցի զառիվայր պարտեզի փոքրիկ դարբասը, շրջելով անցայ փոքրիկ ժայռի անկիւնը, որի վրայ բերդն էր շինուած, և հայրենի տունը կորաւ իմ տեսքից:

Իմ սիրտը լի էր մի թեթև և գեղեցիկ զգացմունքով. ես կարծում էի թէ ամբողջ աշխարհն իմ առաջս է. երբէք տասն մղոն մեր տանից հեռու չէի գնացած, ունէի իմ քսակում հարիւր լիսուն կտոր ոսկի. ինձ թւում էր, թէ ամբողջ աշխարհը իւր հարստութիւններով ու քաղցրութիւններով իմ տրամադրութեան տակ է:

Ոչինչ չըվրդովեց իմ այս զգացումները մի քանի շաբաթուայ ընթացքում, որից լետոյ, իմ քսակը մի փոքր թեթևացած գտնուում էի Վիեննայում, և աւելի երջանիկ չէի այն ժամանակից, երբ բախտ որոնելու համար ճանապարհ ընկայ:

Վիեննան ոսկով լիքը քսակով, անփորձ պատանու տեղ չէ. պատանու սիրտը բաբախում է զուարճութիւնների համար, որոնցով բեղմնաւոր է կեանքի այս եղանակը:

Կէսօրներից լետոյ և երեկոները հազիւ էր ազատ ժամանակ մնում իմ մտածելու համար. բայց առաւօտները բաւականի մնայլ մտքերը ծանրա-

բեռնում էին ինձ, երբ ես խիստ լուրջ կերպով խորհում էի իմ յոյսերի մասին: Իմ միտքն անընդունակ էր ապագային վերաբերեալ որ և է հարց տրամաբանօրէն պարզաբանելու:

Մի երեկոյ, երբ ես սովորականից վաղ տուն վերադարձայ, սկսայ ինքս ինձ հարց տալ, թէ արդէն չորս ամսից պակաս չի լինիլ որ ես Վիեննայումն եմ և դեռ ևս ոչ մի քայլ չեմ արել իմ սպագան հայթայթելու համար. ինչ կ'անեմ, երբ իմ քսակը կըզատարկի: Ես անհանգստութեամբ հանեցի քսակս իմ գրպանից և մէջը պարունակած փողը սեղանի վրայ թափեցի. սեղանը ոսկիների փոխարէն պղինձներով ծածկուեցաւ:

Սկզբում ես կասկածում էի իմ զգայարանների ստուգութեան մասին. բայց երբ շփեցի աչքերս և շօշափեցի դրամները, այն ժամանակ բոլորովին համոզուեցայ, որ պղինձներ էին, բոլորը պղինձներ:

Վերջին ժամանակները քսակս ինձ մօտ էր լինում: Անցեալ գիշերը, մի օտարականի հետ միասին, «Պլաս Սան Զօզէֆ» հրապարակի սրճատներից մէկում ես խմեցի մի շիշ Ռէյնի գինի: Յիշում եմ, իմ քսակը սեղանի վրայ էի դրել. երբ ես թմրած սեղանի վրայ ընկայ, թոյլ կերպով քսակիս վրայ էի դրել իմ ձեռքը: Երբ ես անտգան զարթնեցի, օտարականը գնացել էր, իսկ իմ ծանր քսակն անշարժ ձեռքիս տակն էր:

Մի փոքր ժամանակ էս մնացի շուարման մէջ, ես յոյս ունէի, որ անշուշտ լուսով կը գտնեմ իմ քսակը: — Բայց փողից գո՛ւրկ լինել: Ես վեր թռայ, դուրս պոճայ տանից, սրճատունը գնալու, որտեղ վերջում եղել էի: Առաւօտեան մօտ երրորդ ժամն էր. յուլիսի սկիզբը. սկսել էր լուսանալ: Արագ քայլերով ես գնացի դէպի « Պլաս Սան Ջօզէֆ » հրապարակը և հէնց հրապարակը մտնելիս մի մուշտակով փաթաթուած մարդու իմ մօտից անցնելիս տեսայ: Ես բաւականին որոշեցի և համոզուեցայ, որ դա իմ կասկածած օտարականն էր:

Ես կանգնեցի և խօսեցի: Նա վայրկենապէս տեղը կանգնած մնաց, չորս կողմը շրջեց և ասաց:

— Պատանի, դուք վրդովուած էք երևում:

— Ուրիշ կերպ չէր կարող լինել, — ասացի ես և շտապ պատմեցի, թէ ինչ հանգամանքներում նա պատահեց ինձ:

— Ուրեմն դուք իմ մասին կտակածում էլ էք,

— ասաց նա, մի թափանցող հայեացք սևեռելով ինձ վերայ:

Օտարականի կերպարանքն աւելի ևս մեծացրեց իմ կասկածանքը նրա մասին:

— Յարմար ժամանակը հիմա է, մտածեցի ես, և եթէ նրան ձեռքից բաց թողնեմ, եթէ ոչ հաւաստի, գոնէ հաւանական է, որ ընդ միշտ նրան չեմ գտնիլ:

— Ես ձեր մասին եմ կասկածում, ասացի

եւ և աշխատեցի բռնել նրա օձիքից: Կայծակի արագութեամբ նա մի կարճ խենջար հանեց շորի տակից և կամեցաւ իմ կուրծքը խրել:

Եթէ ձեռքս իսկոյն չըբարձրացնէի՝ հարուածից պաշտպանուելու, մի թեթև վէրք կըստանայի: Ես ուժեղ երիտասարդ էի, համարեա իմ հակառակորդի չափ ուժեղ: Անյուսալի մարտից լետոյ, երբ զգացի որ կեանքի համար եմ մենամարտում, խլեցի զէնքն իմ հակառակորդից, և մենք երկուսս էլ նոյն վարկենին վայր ընկանք: Ես մինչև դաստակը խենջարը նրա կուրծքը խրեցի:

— Բարեկամ, — ասաց նա թոյլ կերպով, — ձեր կասկածներն ուղիղ էին. ձեր փողը ես եմ վերցրել. ես ձեզ էլ կըստանէի, եթէ կարողանայի. բայց այդ ինձ չէր վիճակուած: Զեր սեփականութիւնը դուք կը գտնէք իմ քսակում, որ կապած է գօտիիցս, չուխայիս տակ, նրա մէջ ձերից աւելի փող կայ, բայց...: Նա տլլ ևս չըկարողացաւ խօսել. ցնցողական դողը բռնեց նրան, և կեանքը մարեցաւ: Մարտի ժամանակ չուխան պատառոտուել էր, այնպէս որ քսակը պարզ տեսնում էի. ես իսկոյն կտրեցի և վերցրի այն:

Հաղիւ էի գրաւել քսակը և կանգնած էի մեռելի դիակի մօտ, երբ, իմ վտանգաւոր դրութիւնն զգալով, ոսկիների հետ երկիւղը պաշարեց ինձ:

Ոչ ոք Վիեննայումն ինձ չէր ճանաչում, այս-

տեղ ընկած էր մի սպանուած մարդ. փոքր ինչ հեռու ձգած էր նրա արիւնոտ խէնջարը, որ ինքն էր հանել իւր կրծքից. իսկ ես, ոսկիների քսակը ձեռիս, կանգնած էի դոցա մօտ: Ես ընկել էի անելանելի դրուժեան մէջ. արդէն այնքան լուսացել էր, որ եթէ մի րոպէ մնայի — բոլոր եղածը յայտնուելու էր. եթէ փախչէի — ինձ եղեռնագործ կըհամարէին: Երկու դէպքումն էլ, զգում էի, որ մեղքն ինձ վրայ էր ընկնելու, և ես պիտի տուժէի:

Այս տատանման ժամանակ այլ կերպ չէի կարող վարուել, բայց միայն փախչել անխուսափելի վտանգից. և արդէն վճռել էի ոսկիների քսակը դիակի կողքը գցել և շտապով հեռանալ, երբ տեսայ, սրճատան դուռը, դէպի որը գնացել էի, բաց. դուրս եկաւ տէրը և քայլեց դէպի ինձ:

Ես սպասեցի նրան, ու երբ նա մօտեցաւ, սկըսեցի արագ կերպով պատմել իմ արկածը:

Իմ վերջացնելուց առաջ, ինձ ընդհատելով, նա ասաց:

— Սա կարճ ժամանակում լաւ էք կազմել. սակայն ամբողջ գործին ես ակնատես եմ եղել: Մեռնողը մի պատուելի պարոն էր և չէր կարող խաբել: Յանձին նորա ես կորցրի իմ լաւ այցելուներից մէկին: Ես տեսայ, թէ դուք ինչպէս պատահեցինք նրան. ինչպէս աշխատեցիք բռնել նրա

օձիքից և կռուեցիք նրա հետ. ես այժմ տեսնում եմ նրան սպանուած, և քսակը ձեռքիդ, դուք կանգնած էք նրա մօտ: Ես ճանաչում եմ՝ այդ քսակը նրանն է, կարծում էք թէ որևէ մէկը կըհաւատայ ձեր պատմութեանը. հաւանական է, որ ձեզ կամ թիավարութեան պատժի, կամ հայեցարան կ'ուղարկեն:

Ես զգացի, որ նա ճիշդ է ասում, և որ նրա պատմութիւնն ու հանգամանքներն ի նկատի առնելով՝ պիտի դատապարտեն ինձ:

Նա ասաց.

— Բայց այս ոճրագործութիւնը բացի ինձանից ոչ ոք չի տեսել. եթէ իմ խօսքով կարող են ձեզ կախաղան բարձրացնել, ես նոյնպէս կարող եմ կախաղանից բոլորովին ազատել ձեզ. բաժանիր փողն ինձ հետ. ես կ'երգուեմ՝ որ նա յարձակուեց և կամեցաւ կողոստել ձեզ, ու կազատեմ ձեզ:

Ես զգացի մի անսովորական և սարսափելի որոշում, որին և հնազանդուեցայ: Ինձ կարող էին դատապարտել այս մարդու ակնատեսութեամբ: Ես պէտք է կամ փախչէի տանջանքների ենթարկուելուց, կամ որպէս ոճրագործ յայտնէի, որ ես եմ կողոստել ու սպանել, և փողը բաժանել այն ստոր մարդու հետ, նրա լռութիւնը գրաւելու համար: Սակայն կռիւր ըրպեական էր: Ես չէի ցանկանում մի մարդու առաջ ստոր լինել. թէպէտ

և բացի նրանից ոչ մէկն էլ չըկասկածէր իմ մասին: — Ո՛չ, ասացի ես, — դուք լաւ չէք անում. ես աւելի հեշտութեամբ կրկորցնեմ իմ սեփականութիւնը, քան թէ յանձն կառնեմ այդ տեսակ անարգանք, այդպիսի ստորութիւն:

Ես վալը գցեցի քսակը ու հեռացայ, թողնելով իմ մեղադրողին ճիշդ նոյն կրիտիքական գրութեան մէջ, որի մէջ էի գտնուում ես, նրա ինձ մօտ գալուց առաջ:

II

Հետեւեալ մտածմունքը ժամանակին չըծագեց իմ գլխում: Ես չէի հասկանում, որ այդպէս վարուելով իմ սեփական պատուի զգացումների վերաբերմամբ, թողնում էի մէկ ուրիշին վերին աստիճանի ճակատագրական վիճակի մէջ, որից ես սարսափում էի:

Շատ տարիներ լստույ, երբ ես միանգամ անցնում էի Վիեննայով, ցանկացայ առաջուայ գլուխս եկած զգայութիւնները նորոգել:

(Հէնց նոյն ժամանակն էր, երբ մի օտարոտի հաճոյք զգացի՝ կրիտիքական տեսարանի լիշողութիւնները նորոգելիս:)

Մի երեկոյ ես ծպտուած գնացի „Պլաս Սան Զօզէֆի“ սրճատունը, և Ֆրիդրիխ Հեօրդէրի, նախկին տիրոջ ուր լինելու մասին իմ հետախուզութիւն-

ներից իմացայ, որ տասներկու տարի առաջ քննել և գլխատել են՝ մի պարոնի անգութ սպանութեան համար, որ սովորութիւն է ունեցել իւր տունը յաճախելու և որին նա սպանել է ինչքը գրաւելու համար: Այս լուրն իմանալով, սկզբում ես շատ վրդովուեցայ. մարդն անիրաւացի էր տանջուել: Բայց երբ ես մտածեցի նրա բնաւորութեան մասին, աւելի ևս, երբ խելամուտ եղայ որ այս մարդու վիճակը իմը պիտի լինէր, չէի կարող խղճալ Հեօրդերի իմ տեղը պատժուած լինելու համար, որ ամեն բանի մէջ ինձանից աւելի մեղաւոր էր:

Վերագառնալուց ես շտապեցի և, առանց որևէ բան վերցնելու, գնացի, հեռանալու այն տեսարանից, որտեղ ես աննպատակ, երեւելի գերասան էի եղել:

Մի օտարոտի աններգաշնակութիւն կար իմ զգացումների և ինձ շրջապատող առարկաների մէջ: Արեգակը ծագել էր և իւր առաւօտեան ռազայութներով ոսկեգօծում էր տշտարակների գազաթները և պալատի մահարձանները, որոնք բարձրանում էին առաւօտեան խաղաղ օդի մէջ: Ամեն բան լուռ էր. դեռ ևս քաղաքը խրուած էր խոր քնի մէջ: Միայն իմ հոգին, թէպէտ և, փառք Աստուծոյ, բոլորովին անմեղ, ահաւելի կերպով լուզուած էր տարակուսանքից և վտանգից:

Արագ քայլելուց լստույ ես մօտեցայ քաղաքի

զունքից մէկին, որ զեռ բաց չէր: Ես վրդովուած
ամենաանհասնգիստ զգացմունքներով նրա մօտ
ժամավաճառ եղայ, մինչև որ թոյլ տային անցնելու:
Բարեբախտաբար, մի քանի ընկերացի յետոյ, հին-
գին, հնչեց մայր եկեղեցու ժամը: Սա զարբաս-
ները բանալու նշանն էր: Ես դուրս անցայ, և ոչ
ոք ինձ հարցուփորձ չարաւ: Ես քայլեցի որքան
արագ կարող էի, առանց մտածելու, թէ զրանով
կարող էի կասկածներ ծագեցնել. անցայ քաղաքի և
արուարձանի մէջ եղած տարածութիւնը, և շու-
տով դռնուում էի գետափին, մի ամբարտակի մօտ,
որի վրայ մի պարան կապելու համար երկու մարդ
էին աշխատել. նա ամբարցրած էր ավի մօտի նա-
ւին:

Նաւի վերնայարկի աղմուկից և ճանապար-
հորդների շատերի արտաքինից երևում էր, որ նա
գետը ընկնելու վրայ է: Ես քայլեցի նաւի վրայ,
և մի ընկերացի յետոյ մենք գետի մէջ տեղումն էինք,
իսկ քաղաքն արագ կերպով թողնում էինք մեր
ետևում:

Իմ նաւի մէջ մտնելուց չէր անցել մի քանի
ընկերացի, երբ նաւապետը եկաւ՝ նաւի վարձը ստա-
նալու, ու հարցրեց, թէ որչափ տարածութիւն
ես մտադիր էի գնալու: Որքան ես անկտրող էի
նրա խնդրին համաձայնելու, նոյնքան անպատ-
րաստ էի նրա հարցին պատասխանելու: Ես մօտս

կուպէկ էլ չունէի: Ես չասացի թէ որտեղից եմ գա-
լիս և չըզիտէի թէ նաւը ուր է գնում: Բուպէ-
ական լուսթիւնից յետոյ ես ասացի, որ պատրաստ
փող չունեմ. բայց գնելով նրա ձեռքը ոսկէ ժամա-
ցոյցը որ ես գնել էի Վիեննա գալուց յետոյ, ասացի,
որ նրանից կարող է վերցնել, որքան ցանկանում
է: Բայց իմ արտաքինից և հանդերձանքից նկա-
տելով, որ ես նշանաւոր անձնաւորութիւն պիտի
լինեմ, նա մերժեց իմ գրաւականը, նկատելով, որ
Թրեսթուրգում, Ռասբում, Բուզայում, որտեղ որ
ցանկանամ, կամ նոյն տեղում, որտեղ ես կըթող-
նէի նաւը՝ կարող եմ վճարել նաւի վարձը:

Կարճ ժամանակում մեր ետև թողեցինք մայրա-
քաղաքի բոլոր հետքերը. խաղաղ և արագ անցանք
վերոյիշեալ արեան և վտանգի տեսարանից:

Բնութեան պարզութիւնը անհասնգիստ զգացում-
ների վրայ մի զարմանալի ազդեցութիւն ունի: Եթէ
խղճի խալթը չի խառնուում նոցա հետ, արտաքին
աշխարհի գեղեցկութիւնը և խաղաղութիւնը խա-
բում է մեզ մեր դժբախտութեան մէջ և համարեա
հաշտեցնում է մեր վիճակի հետ, որքան մութ էլ
լինէր նա: Երեք ժամ չի լինիլ, որ ես կանգնած
էի մեռած օտարականի կողքին, կախադանից փախ-
չելու ոչ մի յոյս չունենալով. իսկ այժմ չըզիտեմ
թէ ուր եմ գնում. առանց փողի, առանց որևէ
իրի, առանց ընկերի: Բայց ես երիտասարդ էի,
առողջ էի, և ամբողջ բնութիւնն ինձ երևում էր

այնքան զուարթալից, որ զգում էի թէ իմ ոսկիներով լիքը քսակով մի զբօսանք էի կատարում:

Իմ շրջապատողների խօսակցութիւնից շուտով իմացայ, որ նաւը մինչև Բէլգրադ պիտի գնար: Ես ասացի, որ ես էլ հէնց այնտեղ եմ գնում:

Ես չեմ ուզում ճանապարհորդութեան մանրամասութիւնները նկարագրել. միայն այսքանը բաւական է ասել, որ հինգերորդ օրը, կէսօրից յետոյ, մենք տեսանք Բուդան, բլուրը և ամբողջ լուսաւորուած մայր մտնող արեգակից, որ ամբողջ քաղաքը թողել էր երեկոյեան շուաքների մէջ: Այստեղ ես որոշեցի ծախել իմ ագամանդէ մատանին: Ես նաւապետին ասացի՝ որ պէտք է ափն իջնեմ, և քանի որ մեծապէս պարտաւոր էի նրան, պնդեցի վերցնել ժամացոյցը. հետևաբար, մատանին իմ միակ աղբիւրն էր: Ես չէի կամենում հրաժարուել նրանից, բայց տարակուսանքի տեղը չէր:

III

Իւրաքանչիւրը, որ եղել է Բուդայում, կրկիշէ այն երկար, նեղ փողոցը, որ տանում է գետինց դէպի քաղաքի սիրտը: Ես շատ հեռու չէի գնացել այս փողոցով, երբ մի պատուհանից մէկին ոսկերչական աշխատանքով զբաղուած տեսայ. ինձ այնպէս վիճակուեցաւ, որ իմ չար ոգին առաջնոր-

դեց ինձ ամբողջ հունգարիայի լկտի անբարոյականի խանութը: Նա ահագին հարստութիւն էր դիզել իւր չար օրէնքներով ու պղծութիւններով, և հարստութեան շնորհիւ մեծ ազդիցութիւն էր ձեռք բերել իւր ապրած քաղաքում: Ես իմ մատանին հանելով նրա ձեռքը դրի, խնդրելով դինը: Նա նայեց առաջ մատանուն, լետոյ ինձ. այս բանը փոփոխակի կրկնուեց մի քանի րոպէներ:

Նա իմ արտաքինից տեսաւ և իմ բարբառից իմացաւ, որ ես իւր քաղաքից չէի, և հաւանականօրէն, հասկացաւ, որ ես եկել էի նոյն ժամին, որպէս այդ օրերում սովոր էին կանգնել Բուդայում: Երկար ուշադրութեամբ դիտելուց յետոյ, նա մատանին բռնած գործիքով մատանին կտորեց և զցեց մի ուրիշ ոսկեղէնով լիքը տուփի մէջ:

— Ինչ արիք այդ,— գոչեցի ես և աշխատեցի բռնել նրան. բայց նա դուրս պրծնելով իմ ձեռքից, դուրս եկաւ խանութից: Նա դուռը կողպեց իւր ետեւից մի պտուտակաւոր կողպէքով: Ես իսկոյն լսեցի, թէ նա ինչպէս մի քանի անգամ կանչեց.

— Գո՛ղերը, գո՛ղերը...

Մի քանի րոպէից յետոյ նա նորից ներս մտաւ, իւր հետ վեց հոգի բերելով: Նոքա շղթաներով կապեցին ինձ, և առանց մի խօսք լսելու բանդը տարան:

Միւս օրը, վաղ առաւօտեան, ինձ տարան դա-

տաստանի դահլիճը, ուր ներկայացաւ ոսկերիչը՝ որպէս իմ մեղադրող: Նա ասաց:

— Այս մարդը երէկ երեկոյեան իմ խանութը եկաւ, որտեղ ես սովորաբար բանում եմ: Բոլոր վաճառականներից լետով կողպեց դուռը, և պահանջելով ինձանից գնելու իւր չնչին յուլունքը, փորձեց խլել ինձանից մի ադամանդէ մատանի, որ ունեւիքով բռնած, խոշորացուցով նայում էի, ու կտորեց կռուի ժամանակ: Այն մատանին, որ նա խնդրում էր ինձ գնել, այստեղ է. և այդտեղ է այն մատանու կտորները, որ նա փորձեց առնել ինձանից: Նրա սեփական մատանին տասն դուկատից աչել չարժէ, այն ինչ, իմն արժէ ամենապակասը երկու-հարիւր դուկատ:

Ես իզուր էի բողոքում իմ անմեղութեան համար. իզուր յայտնեցի իմ մեղադրողի լիտիութիւնը. իզուր ասացի իմ պատմութիւնը. իզուր խնդրեցի մանրամասնութեան հաստատման համար ինձ այստեղ բերող նաւի նաւապետի ետևից ուղարկել:

Իմ մեղադրողն ասաց.

— Նաւապետին կանչելն անկարելի է, որովհետև վեց ժամ կըլինի, որ նաւը ճանապարհ է ընկել. բացի դրանից, (աւելացրեց նա) ինչպէս կարող է այն մարդը, որ գրպանումը մի կոպէկ չունի, այսքան թանգազին գոհարեղէն ունենալ:

Կարճ ասած, այս դատողութիւնը գերադասուեց

և արդէն մտքի չափազանքով որ ինձ պիտի կախազանի դատապարտելու, երբ մի միտք եկաւ զլուխս:

— Սպասեցէք, — ասացի ես դատաւորին — ես դեռ ևս մի բան ունիմ ասելու, որ կ'ապացուցանէ իմ մեղադրողի խաբեբայութիւնը և իմ վիրաւորուած լինելը: Զեր սեփական ձեռքումն է մատանու կտորները, որ նա ասում է թէ իրենն է: Հարցրէք իմ մեղադրողից, թէ քանի ադամանդից է կազմուած իւր մատանին: Եթէ ճիշդ է, որ մատանին իրենն է, նա չի կարող չիմանալ այդ քանի որ, ինչպէս դուք լսեցիք, ինքը գին դրաւ մատանուն:

Իմ մեղադրողը տարակուսանքի մէջ ընկաւ: Բայց, վերջապէս համարձակուեցաւ ասել, որ մատանու գինը կախուած է կենտրոնի մեծ ադամանդից, իսկ միւսները նա փոքր գնով է առել: Ես ասացի.

— Մի ըստէ առաջ նա ասում էր, որ լաւ ճանաչում է իւր սեփական մատանին. այն ինչ ես իրենից աւելի լաւ եմ ճանաչում: Մատանին կազմուած է ինն ադամանդից և ամենաթանգ գոհարի տեղը ճեղք է: Այժմ, շարունակեցի ես, հարցրէք իմ մեղադրողից. կա՞յ որ և է գրութիւն իւր մատանու մէջ: Այս հարցի վրայ իմ մեղադրողն սոսայ, թէ կայ, բայց որովհետև գրութիւնը չի կարող իոխել գինը, դրա համար էլ ինքը ջանք չի գործ

100
155

դրել կարգալու:

— Ուրեմն, եթէ իմ մեղադրողն իրաւացի է, և մատանին իրենն է, ես կարող եմ ասել. մի րոպէ անգամ, մեր կռուից առաջ, խոշորացոյցով նա չի նայել մատանու վերայ. խոշոր տառերով մէջը գրուած է „Գօդօլֆ“ բառը:

Իմ մեղադրողի պարտութիւնը այժմ այնքան կատարեալ էր, որ իւր բոլոր հարստութիւնն ու ազդեցութիւնը բաւական չէին կշիռը բոլորովին դարձնելու. թէպէտ և նոքա արգելեցին յայտնի յանցանքի համար նրան գլխատելը:

— Ես վճռում եմ, որ այս օտարականին մեղադրողը վճարէ նրա մատանու վրայ դրած գնի կրկնապատիկը:

Դուռը թողնելուց առաջ իմ գրպանը դրի չորս հարիւր դուկատ: (Սիեօր Գօդօլֆի օրագրից այստեղ տասն և եօթ թողալով բաց է թողւած: Սոքա պէտք է պարունակէին նրա տարակրութեան պատմութիւնը, մեր վերելք տեսած արկածը վերջացնելուց լետոյ, մինչև Սիեօրի միւս օրուայ Հնդկաստան նաւելը:)

I V

Իհարկէ, ես պէտք է այս նաւահանգստում մի նաւ գտնէի, որ ինձ Հնդկաստան տանէր, այնտեղ առուտուր անելու: Ես զբօսնելով մինչև ափը հասայ, որ շատ երկար էր և կիսալուսնի ձև ունէր: Այստեղ ես սպասեցի, մինչև մի Հնդկաստան գնացող նաւ գտնեմ: Մի շաբթից պակաս ժամանակում իմ հետախուզութիւնները յաջողութիւն ունեցան, և Մարսէլի նաւահանգիստը մնաց մեր ետևը:

Յաջողակքամիները շարունակեցին նպաստել մեզ Միջերկրական ծովի վրայ և Ատլանդեան ովկիանոսի հարաւում, ու մենք առանց փորձանքի անցանք ափրիկական Բարեյուսոյ հրուանդանը: Մեր նաւը պիտի գնար Սուրաթ, որ Հնդկաստանի ամենաթանգագին իրեղէնների առևտրական կենտրոնն է, և որի դէպի Պարսից ծոցն ամենակարճ ճանապարհն անցնում է Մադագասկար կղզու և Աֆրիկայի մէջ եղած Մոզամբիկ ջրանցքով: Թեթև հողմերն ուղեկցեցին մեզ, մինչև մենք հասանք Սօֆալայի ծոցը, որտեղ ցանկացանք մի փոքր առուտուր անել ափրիկական եզրի բնիկների հետ, և օգօստոսի 11-ին,

չրանցքի մէջ, ափից մօտ երկու մղոն հեռաւորութեան վերայ մենք խարխիս ձգեցինք:

Արեւադարձի վրայ պատահող կարճ օրերից մէկը վերջանալու վրայ էր: Արեգակն իջնում էր հորիզոնից ներքև, իսկ ես, դիտելով նրան հանդարտ ընկղմելիս, թէք էի ընկել նաւի առաստաղի վրայ: Յանկարծ ես լսեցի ներքևից «Հրդեհ», աղաղակը և տեսայ սարսափահար դէմքերով մի խումբ նաւաստիներ, որոնք մագլցեցին նաւի ներքին դռնից, արագ ընթացան դէպի նաւի յետին մասը՝ նաւակն իջնելու: Ես ցատկեցի, և որքան ոտներուձ ուժ կար, բնագդմամբ հետևեցի նոցա: Բայց տեսայ նոցա արդէն սաստիկ հեռացած դէպի խախուտ նաւակը, որ համարեա լցուել էր նրանցով: Տեղափոխուել այն նաւակի մէջ, որ թէպէտ ոչ այնքան վտանգաւոր, բայց փոքր է շատե ապահով էլ չէր, նշանակում էր մի մահ փոխել միւսի հետ: Յատակից բարձրացող բոցերն ամեն կողմից աճում էին, այնպէս որ մի րոպէ ուշանալը ճակատագրական էր: Որովհետև ծովահէններն անհանգստացնում էին, նաւի մէջ կար վառօդի մի մեծ քանակութիւն. կար նոյնպէս մի լողացող նաւակ, որ պարանով կտպած էր նաւից: Նա այնքան փոքր էր, որ ահումբը ուշադրութեան արժանի չէր համարում նրան: Մի րոպէում ես վճռեցի իմ բախար. ցատկեցի ծովը, վեր ելայ նաւակը, կտրեցի պարանը, և մենակ ընկայ

ընդարձակ ովկիանոսի մէջ:

Սարսափելի տեսարանը հիմա էր:

Արեգակը մայր էր մտել, և արեւագարձների մէջ երեկնօրեայ լոյսի քիչ լինելու պատճառով, այրուող նաւի հրդեհից ազատուելով, ես շուտով խաւարի մէջ էի: Փայլող կարմիր լուսով ես շատերին տեսայ կախուած նրա կողերից, որոնք հալուած կուպրի ուժից նրա յատակը թողնելու վրայ էին: Ես տեսայ, թէ ինչպէս նոքա մի առ մի վայր ընկան ովկիանոսի մէջ: Ես տեսայ—մի մեծ բազմութիւն լցուեց իմ թողած նաւակը: Ես տեսայ նոյնպէս, թէ նա ինչպէս վայրկենապէս խորասուզուեցաւ, և կենդանի այրուողներին ջրերին յանձնեց: Նոյն ժամին, նաւից, խառն բոցերի ճալթիւնների հետ, ես լսեցի սարսափի և յուսահատութեան վայրենի աղաղակներ: Ես լուռ սպասում էի բոմբիւնին, որ պէտք է ինձ մենակ թողնէր գիշերն ովկիանոսի մէջ. նա վերջապէս լսուեցաւ: Լոյսը շառաչում էր. մթագոյն, յամրաշարժ կուպրը կոհակի պէս գնում էր ջրի և օդի միջև: Լոյսի զանգուածների մեծութիւնը, խառն սև մարմիններով դէպի երկինք էին թռչում, և նորից ծովն ընկնելով, սուլացող աղմուկով անյայտանում էին, միջև ամեն կայծ մարեցաւ, մինչև ամեն բան լուեց ջրակոյտի ներքևում: Թանձր խաւարը և գերեզմանական լուութիւնը տիրեց քաղցած խորքի կրծքի վերայ:

Այստեղ իմ լիշողութեան թելը կտրուում է. իմ մենակութիւնը մի փոքր ժամանակ քուռը մոռացնել տուաւ: Ես միայն լիշում եմ, որ բարձր երկիրը, որի մօտ նուր խարխիս է ձգել, ես ճիշդ կարողանում էի որոշել հարաւային երկնակամարի աստղերի նոսր լուսով: Նա հետզհետէ չքացաւ:

Ես գործիք չունէի, որ նպաստէր իմ ընթացքին: Ես պառկեցի փոքրիկ նաւի հիմքի վրայ, յանձնեցի ինձ Նրան, որ ազատեց ինձ սարսափելի մահից և Որը կարող էր պահպանել ինձ, ու քուռը իմ աչքերին եկաւ:

V

Ես զարթնեցի յանկարծակի ցնցումով. օրը լուսացել էր: Ես վերկացայ և նայեցի շուրջս: Ես մօտ էի գետաբերանից ու կարճ տարածութեան վերայ փիից: Աֆրիկայի գետերը բերում են հեղեղային տիղմ, որ երկու կողմին էլ կազմում է աւազային փիեր: Հոսանքը քշել էր իմ փոքրիկ նաւը դոցանից մէկի վերայ: Ես շնորհակալ եղայ Աստուծոյն իմ ազատութեան համար և քիչ դժուարութեամբ փքր ելայ: Ես նստեցի գետափից մի փոքր հեռաւորութեամբ, աւազէ չոր բլրակի վերայ ու սուր կերպով իմ շուրջը նայեցի: Իմ առաջ էր ալեծուփ ծովը և փայլում էր հայելու

պէս իսկ. ներքեւում, փոքրիկ, անգօր պիքները ցատկումներով վազում էին համարեա հորթ աւազի վրայով:

Իմ աչքերն արագ կերպով հրապուրւում էին գեղեցիկ և բազմատեսակ գոյներով, որ պսպղում էին աւազէ փիի վերայ, արեւադարձային արեգակի ուղղահայեաց ճառագայթների տակ: Ես գտայ, որ այս արտաքին երևույթն առաջ էր գալիս անթիւ ծովային արտադրութիւններից, որոնց վրայ վերոյիշեալ ալիքը փայլիւն էր թողնում, և որոնք թէ գեղեցկութեամբ և թէ բազմատեսակութեամբ գերակշռում էին այն բոլոր կարծիքները, որ ես կազմեցի առաջ, ծովի ծածկած հրաշալիքների մասին: Հէնց նոյն րոպէին իմ ապագայ կեանքի ուղղութիւնը որոշուեցաւ: Այս րոպէն գունաւորեց իմ ապագայ տարիների երջանկութիւնը: Ես Վիեննայում տեսել էի, թէ որքան թանգ գնահատուեցաւ խեցիների և ծովային արտադրութիւնների մի ժողովածու. բայց այստեղ մի ժամի աշխատանքը բաւական չէր նոցտ հաւաքելու համար: Անկարելի է երևակայել, թէ կրլինէր մի վիճակ, աւելի ծայրահեղ առանձնացած, քան այն, որի մէջ էի գտնւում ես նոյն րոպէին: Բայց երբ նալում էի շուրջս, մտածում էի, որ արդէն գտել եմ իմ ապագայ հարստութեան աղբիւրը: Եւ ինչպէս մշտական ձիւնի սահմաններում գտնուած ծաղիկը

նորից բուսնում է, այնպէս էլ յոյսը նոյն ընդէին
իմ հոգու մէջ մտաւ:

Այնքան էլ հետաքրքիր չէր լինիլ իմ այս փի
վրայ անցկացրած տարիների միատեսակ շրջանը
մանրամասն պատմելը: Միայն կարող եմ ասել փի
երկարութեամբ ընկած տեղական գիւղերի և պար-
զասիրտ բնակիչների մասին, որոնք մատակարարե-
ցին ինձ իմ կեանքի անհրաժեշտութիւնները: Ես
կարող եմ ասել այն նոր երկրի մասին, որ բնու-
թիւնը ներկայացնում է այս արևադարձային աշ-
խարհում: Կարող եմ ձեզ գծագրել այն ժամանակի
փոփոխութիւնները, թէ ինչպէս նոքա անցան
և ինչպէս ազդեցին իմ զգացմունքների վերայ:
Բայց այդ բոլորը բաց եմ թողնում:

Այնտեղ չըկայ զբաղմունք, որ որոշ հանգա-
մանքների տակ կիրք չըդառնայ: Նոյն իսկ ան-
հաւատալի կըթուայ, որ օրերն, ամիսները, մինչև
անգամ տարիները պէտք է անցկացնէի միայնակ,
ծովի փիին թափառելիս, ալիքների փիւր ձգած
արտադրութիւնները որոնելով: Բայց ես կարող եմ
ասել իրաւամբ, որ առանց վարձատրութեան յոյսի,
իմ բարձր կրքի թուլտուութիւնից, այսպէս զբա-
ղուելով, ես կարող էի իմ օրերն անցկացնել գոհ,
մինչև անգամ երջանիկ կերպով: Ես սպասում էի
օրուայ բացուելուն, որ լոյսն ինձ կարողութիւն
տար իմ զբաղմունքը նորոգելու: Ես երկարա-

ցնում էի օրը, մինչև իմ որոնած առարկաների
աննկատելի դառնալը, մինչև այն ժամանակը, որ
փոխանակ նուազեցնելու, աճեցնում էր իմ եռան-
դը: Ես ոգևորութեամբ հսկում էի իմ հուսաբաժ
զանձերի վերայ ոչ պակաս ուրախութեամբ, քան
իմ այժմեան ոսկիների վրայ եմ նայում, որ ստա-
ցայ նոցա փոխարէն: Եւ մինչև անգամ այժմ, երբ
իմ աշխատանքով ես արժանացայ իմ անկախու-
թեանը, չըթողնեմ իմ բնիկ տունը և նորից թա-
փառական դառնամ ովկիանոսի վրայ, դէպի նրա
խորքում ցրուած կղզիները:

Բայց վերջապէս տարիներն անտեղեակ անցան,
և ընտանի խաղաղութիւնը հաշտեցրեց ինձ այն
հանգստութեան հետ, որ թուլացնում է բնու-
թեան պահանջները. թէպէտ և նա չի կարող
վերացնել ինձնից իմ ցանկութիւնները: Նոյն իսկ
հիմա էլ, եթէ իմ անդամները հնազանդուէին իմ
մտքի զրդումներին, և ուժը կարողանար կեն-
դանացնել իմ մէջ այն եղանակը, երբ իմ անդամ-
ները հնազանդուում էին յաճախ իմ մտքի զրդմանը,
ես նորից խեցիներ ժողովող Գօդօլֆ կըդառնայի:
Յաճախ երազում իմ երևակայութիւնը կազմում է
տեսարաններ, արտադրում է նոր պատկերներ
անցեալից: Յաճախ ես նստում եմ զառիվայր ժայ-
ռի վրայ և դիտում ալեծուփ ովկիանական ալիքը
մօտենալիս, կամ փոքրիկ կոհակը իմ ներքևից

շարժուելիս: Յոճախ ես սպանում եմ օրուայ բա-
ցուելուն, ծովափին, չոր աւազային բլրակի վերայ,
կամ իմ օրեկան աշխատանքի պտուղը հաւաքելիս
ծովի մօտ կողմեւս մի փոսի մէջ, մինչև անամպ
արեգակը խորանուզում է ջրերի մէջ:

Ես շատ կլիմաներում եղած մարդ եմ. իմ օրերը
համրած են:

Վ Ե Ր Ջ

794

12913

